

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 11 maj 2015

Mål nr

Ö 5880-14

KLAGANDE

JA

Ombud: Advokat TO

Ombud: Advokat PES

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Häktning

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2014-11-20 i mål Ö 8290-14

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 105880

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstadamstolen.se

Expeditionstid
08:45-12:00
13:15-15:00

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

JA har yrkat att Högsta domstolen ska upphäva beslutet om häktning.

JA har yrkat också att Högsta domstolen ska förelägga åklagaren att till honom utge, alternativt till Högsta domstolen inge, kopior av målsägandenas SMS. För det fall att Högsta domstolen inte anser att yrkandet om föreläggande angående målsägandenas SMS kan bifallas har han i andra hand yrkat att Högsta domstolen ska hämta in ett förhandsavgörande från EU-domstolen i frågan om det av artikel 7 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden följer en skyldighet för åklagaren att överlämna kopior av det material som den misstänkte fått del av och önskar åberopa till stöd för sitt bestridande av ett beslut om frihetsberövande.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

Högsta domstolen har tidigare avslagit yrkandet om att det ska hämtas in ett förhandsavgörande från EU-domstolen. Högsta domstolen har beviljat prövningstillstånd i frågan om häktning, men inte meddelat prövningstillstånd i målet i övrigt.

SKÄL

Bakgrund och frågan i Högsta domstolen

1. JA häktades i sin utevaro den 18 november 2010, eftersom han var på sannolika skäl misstänkt för olaga tvång den 13–14 augusti 2010 i Stockholm, för sexuellt ofredande den 13–14 augusti 2010 i Stockholm, för sexuellt ofredande den 18 augusti 2010 eller dagarna där omkring i Stockholm samt för

våldtäkt, mindre grovt brott, den 17 augusti 2010 i Enköping. En europeisk arresteringsorder för lagföring har utfärdats och den prövades slutligt av brittiska domstolar den 14 juni 2012.

2. Varken häktningsbeslutet eller arresteringsordern har verkställts. Som en följd av häktningsbeslutet och arresteringsordern har emellertid JA varit frihetsberövad i Storbritannien under tiden den 7–16 december 2010 och han har haft restriktioner i Storbritannien i form av elektronisk övervakning med fotboja, daglig anmälningsplikt hos polismyndigheten och förbud att vistas utanför bostaden mellan vissa klockslag. JA har sedan den 19 juni 2012 befunnit sig på Ecuadors ambassad i London.

3. I juni 2014 hemställde JA att tingsrätten skulle hålla en omhäktningsförhandling och undanröja beslutet om häktning. Tingsrätten beslutade att JA även fortsättningsvis ska vara häktad. JA överklagade tingsrättens beslut. Hovrätten avslog hans överklagande. Frågan är nu om JA fortfarande ska vara häktad.

Grundläggande förutsättningar för häktning

4. Häktning får ske av den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller därutöver, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff (24 kap. 1 § första stycket 1 rättegångsbalken).

5. Högsta domstolen delar hovrättens uppfattning att JA på sannolika skäl är misstänkt för olaga tvång, för två fall av sexuellt ofredande och för våldtäkt, mindre grovt brott, samt att det finns risk för att han avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff. Högsta domstolen instämmer

också i hovrättens slutsats att det inte finns något legalt verkställighetshinder som innebär att häktningsbeslutet bör hävas.

Proportionalitetsprincipen

6. En ytterligare förutsättning för att häktning ska få ske är att skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (24 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken).

7. Lagbestämmelsen uttrycker den s.k. proportionalitetsprincipen. Den innebär att en häktning måste stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. Minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet, och ett tvångsmedel får användas bara om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder. (Se prop. 1988/89:124 s. 26 och 65 f.) Ytterst blir det fråga om att väga det allmänna intresset av att brottsmisstankar utreds på ett säkert sätt mot den enskildes intresse av att inte få sin rörelsefrihet inskränkt. Det bör då särskilt uppmärksammas att skuldfrågan inte är avgjord.

8. När det är fråga om en fortsatt häktning, får det betydelse hur lång tid som frihetsberövandet har pågått och under hur lång tid som behovet av häktning kan förväntas bestå. Ju längre frihetsberövandet har varat, desto starkare skäl måste finnas för en fortsatt häktning. Särskilt vid allvarlig brottslighet kan det få betydelse om det föreligger utredningssvårigheter. De brottsutredande myndigheterna ska också med rimlig effektivitet verka för att häktningstiden blir så kort som möjligt. Om det råder några oklarheter i detta avseende, är det inte den enskilde som ska bära bördan av detta. (Se NJA 2011 s. 518 p. 14–21, jfr 24 kap. 18 § tredje stycket rättegångsbalken.)

9. En bedömning av proportionaliteten ska göras också vid fortsatt häktning av en misstänkt som inte är närvarande vid rätten. Avvägningen mellan motstående intressen måste dock kunna ta intryck av att en häktning inte har kunnat verkställas. De intressen som står mot varandra kan därför komma att ges en annan inbördes tyngd i sådana fall. Även utevarohäktning kan i praktiken leda till inskränkningar i den enskildes rörelsefrihet, men typiskt sett måste ett verkställt häktningsbeslut ses som väsentligt mer ingripande (jfr 24 kap. 17 § tredje och fjärde styckena rättegångsbalken).

10. Den misstänkte behöver inte medverka i utredningen. Den rent faktiska följden vid häktningar som inte verkställs kan bli att förundersökningen i vissa lägen inte kan drivas framåt på samma sätt som annars. I kraven på att förundersökningen ska bedrivas effektivt måste då anses ligga att de brottsutredande myndigheterna överväger vilka möjligheter som finns att ändå föra saken framåt.

11. Vid framför allt mer långvariga häktningar, som inte har kunnat verkställas, finns det skäl att överväga om åtgärden framstår som verkningsfull (jfr Per Olof Ekelöf m.fl., Rättegång III, 7 uppl. 2006, s. 48). När det finns ett starkt allmänt intresse av att brottsligheten utreds och lagförs kan det dock ibland vara svårt att undvika en långvarig utevarohäktning (jfr NJA 2008 s. 868).

12. Det finns i sammanhanget skäl att peka också på bestämmelserna i 23 kap. 4 § rättegångsbalken. De innebär bl.a. att ingen i onödan bör drabbas av kostnader eller olägenheter på grund av förundersökningen och att förundersökningen ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Därmed kan det bli aktuellt att bedöma exempelvis om förhör med den misstänkte kan genomföras under andra former än vad som är brukligt och om det därigenom blir möjligt att undvika en tvångsåtgärd. Saken får bedömas mot bakgrund av

bl.a. hur långt förundersökningen har kunnat föras och vilka åtgärder som återstår, förhörets betydelse och om tidigare förhör har kunnat hållas samt under vilka förhållanden ett förhör kan genomföras (jfr NJA 2007 s. 337). Vid en tillämpning av bestämmelserna i 23 kap. 4 § måste det avgörande dock vara att förhöret genomförs under rättssäkra former och i möjligaste mån ger ett gott bedömningsunderlag.

Bedömningen i detta fall

13. Brottslighet av det slag som misstanken avser i detta fall är sådan att det finns ett starkt allmänt intresse av att den kan utredas. Misstanken avser händelser som ska ha ägt rum i Sverige, och de brittiska domstolarna har funnit att JA kan överlämnas hit enligt den europeiska arresteringsordern.

14. Det måste samtidigt konstateras att häktningen – som inte kunnat verkställas – har bestått under mycket lång tid. I juni i år kommer det att ha gått tre år sedan de brittiska domstolarna avslutade sin prövning av arresteringsordern. JA har under nästan hela den tiden befunnit sig på Ecuadors ambassad i London. Enligt JA ska detta ses som ett frihetsberövande som ska vägas in i proportionalitetsbedömningen. Han har gjort gällande att han efter ett överlämnande till Sverige kan komma att utlämnas till USA med allvarliga negativa återverkningar för honom.

15. Vid en bedömning av proportionaliteten ska det vägas in att JA som en följd av häktningsbeslutet och den europeiska arresteringsordern har varit berövad friheten i Storbritannien den 7–16 december 2010 och att han har haft andra restriktioner där. Att JA har vistats på Ecuadors ambassad kan däremot inte ges någon betydelse vid proportionalitetsbedömningen. Om en person har överlämnats enligt en europeisk arresteringsorder gäller att han eller hon inte får utlämnas till tredje land utan samtycke av den behöriga myndigheten i den

medlemsstat som har överlämnat personen (se artikel 28.4 i rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna). En utlämning från Sverige till USA förutsätter sålunda – utöver en prövning enligt svensk rätt – att Storbritannien lämnar sitt samtycke. Tilläggas kan att någon begäran från USA inte har gjorts i Sverige.

16. JAs rörelsefrihet kan inte heller anses vara i praktiken begränsad på ett sådant sätt att det strider mot Europakonventionen.

17. Frågan är då om de brottsutredande myndigheterna ändå borde ha vidtagit alternativa åtgärder för att driva förundersökningen framåt och genomföra ett förhör med JA. Enligt riksåklagaren har förundersökningsledaren övervägt om förhör skulle kunna ske med JA utan att han är i Sverige, exempelvis genom videolänk, men har funnit att detta inte är lämpligt med hänsyn till utredningens karaktär. Förundersökningsledaren har inte tidigare sett några godtagbara, alternativa utredningsmetoder under den tid som JA har vistats på ambassaden.

18. Den nu mycket långa tid som häktningen har bestått måste vägas in i bedömningen och innebär ett ökat krav på de brottsutredande myndigheterna att undersöka vilka alternativa utredningsmöjligheter som står till buds för att driva förundersökningen framåt. I annat fall skulle en häktning – även med hänsyn till att den inte verkställts – kunna anses vara oförenlig med proportionalitetsprincipen.

19. Efter hovrättens beslut har förundersökningsledaren emellertid vidtagit åtgärder för att få till stånd ett förhör med JA i London. Det allmänna intresset av att utredningen kan fortsätta väger tungt. Med hänsyn härtill och till risken för att JA undandrar sig lagföring om häktningen hävs, kan en fortsatt

håktning i nuläget anses förenlig med proportionalitetsprincipen. Det finns därför för närvarande inte skäl att häva beslutet. Vad JA har anfört i övrigt föranleder inte någon annan bedömning.

20. JAs överklagande ska alltså avslås.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad,
Gudmund Toijer (referent), Ingemar Persson, Svante O. Johansson (skiljaktig)
och Lars Edlund
Föredragande justitiesekreterare: Charlotte Edvardsson

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**

2015-04-28

Mål nr
Ö 5880-14

Justitierådet Svante O. Johansson är skiljaktig i sak och häver hovrättens beslut om häktning samt anser att beslutet från och med punkten 19 ska ha följande lydelse.

19. Förundersökningsledaren har nu vidtagit åtgärder för att få till stånd ett förhör med JA i London. Intresset av att utredningen kan fortsätta är, trots den långa häktningstiden, beaktansvärt. Det har emellertid under lång tid framstått som osäkert när ett överlämnande till Sverige kan ske. De åtgärder som nu har vidtagits borde ha påbörjats tidigare i syfte att ta reda på hur långt detta hade kunnat leda (jfr NJA 2007 s. 337). Mot denna bakgrund kan skälen för fortsatt häktning inte anses väga så tungt att de uppväger det intrång och men som åtgärden i praktiken skulle innebära för JA. Ett beslut om häktning står därför i nuläget i strid med proportionalitetsprincipen.

20. Överklagandet ska därför bifallas.

Dok.Id 107187

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	